

Atıf için / for cited: Özdoğru, E.N. (2021). Yabancı Ülkelerin Ürettikleri Covid-19 Aşısı Bağlamında Türkiye'ye Yönelik Yaptıkları Propaganda ve Algı Yönetimi Faaliyetleri. Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey, Yıl: 3, Sayı: 6, Ağustos 2021, s.127-147.

YABANCI ÜLKELERİN ÜRETTİKLERİ COVID-19 AŞISI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'YE YÖNELİK YAPTIKLARI PROPAGANDA VE ALGI YÖNETİMİ FAALİYETLERİ

Elif Nur ÖZDOĞRU*

ÖZET

2019 yılında Çin'de ortaya çıkan korona virüs sebebi ile pandemi ilan edilmiştir. Akabinde ülkeler, virüse karşı bir aşı geliştirmek amacıyla çalışmalarına başlamıştır. Üretilen aşıların sağlık açısından yararının yanı sıra, üretici ülkeye hem finansal hem de prestij anlamında getirilerinin olacağı da aşıkardır. Bu sebeple ülkeler adeta bir aşı yarışına girmiştir. Çalışma kapsamında, aşı yarışında öne çıkan ülkeler olan; Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Çin, İngiltere ve Rusya'nın resmi haber platformları DW Türkçe, Amerika'nın Sesi, Çin Uluslararası Radyosu, BBC Türkçe ve Sputnik Türkiye'de yayınladıkları haberler ile üretilen aşıları Türkiye'ye nasıl sundukları analiz edilecektir. Bu analiz ile yayınlanan haberlerdeki propaganda ve algı yönetimi unsurlarının tespiti amaçlanmaktadır. Sıralanan haber platformlarında "covid-19 aşısı", "aşı" ve "korona virüs aşısı" anahtar kelimeleri ile tarama yapılmıştır. Veri toplama, 01.08.2020-20.01.2021 tarihleri arasında yayınlanmış 854 haber içeriktedir. Haberlerin analizi yapılırken yöntem olarak, "içerik çözümlemesi" ve "eleştirel söylem analizi" yöntemleri kullanılacaktır. Elde edilen bulgular propaganda ve algı yönetimi bağlamında karşılaştırılarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, Algı Yönetimi, Aşı Kovid-19, Korona Virüs, Haber.

JEL Kodları: L82, L8, Y80.

PROPAGANDA AND PERCEPTION MANAGEMENT ACTIVITIES AGAINST TURKEY IN THE CONTEXT OF COVID-19 VACCINE PRODUCED BY FOREIGN COUNTRIES

ABSTRACT

A pandemic was declared in 2019 due to the corona virus emerging in China. Subsequently, countries started to work to develop a vaccine against the virus. In addition to the health benefits of the vaccines to be produced, it is obvious that there will be benefits for the producer country in terms of both financial and prestige. For this reason, countries have almost entered a vaccine race. Within the scope of the study, the countries that stand out in the vaccine race; Germany, the United States, China, England and Russia's official news platforms DW Turkish, America's Voice, China International Radio, BBC Turkish and Sputnik will analyze the news they broadcast in Turkey and how they present vaccines to Turkey. With this analysis, it is aimed to determine the propaganda and perception management elements in the news published. The listed news platforms were scanned with the keywords "covid-19 vaccine", "vaccine" and "corona virus vaccine". Data collection includes 854 news published between 01.08.2020 and 20.01.2021. While analyzing the news, "content analysis" and "critical discourse analysis" methods will be used as methods. The findings will be compared and analyzed in the context of propaganda and perception management.

Keywords: Propaganda, Perception Management, Vaccine, Covid-19, Corona Virus, News.

JEL Codes: L82, L8, Y80.

* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD, Yüksek Lisans Öğrencisi, ozdogruelifnur@gmail.com

GİRİŞ

2019 yılında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan yeni tip korona virüsünün (Covid-19) tüm dünyaya hızla yayılması ile Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2020 yılında pandemi ilan edilmiştir. Türkiye'yi de etkileyen ve küresel çapta milyonlarca insanın ölümüne sebep olan virüs için, ülkeler aşı üretme yarışına girmiştir. Bazı ülkelerin bu aşı yarışında öne çıktığı görülmektedir. Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri birlikte ürettiği Pfizer-BioNTech aşısı, Amerika Birleşik Devletleri ürettiği Moderna aşısı, Çin ürettiği CoronaVac ve Sinopharm aşuları, İngiltere ürettiği Oxford-AstraZeneca aşısı ve Rusya ürettiği Sputnik V aşısı ile dünyada öne çıkan ülkeler arasında sayılmaktadır. Ayrıca sıralanan ülkeler, aşı çalışmalarında geri kalmış ya da çalışmalara çeşitli sebepler ile başlayamamış ülkelere de aşı temin etmek amacıyla, üretim kapasitelerini maksimize etmiştir. Böylece kısa bir sürede dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğuna yetecek biçimde aşı üretimi sağlanmıştır. Bu sayede salgının önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Bu sırada, korona virüs aşısını diğer ülkelerden satın almak durumunda kalan ülkeler ise bir an önce en etkili aşığı temin etmeyi ve vatandaşlarını aşılama çalışmalarına başlamayı amaçlamaktadır. Türkiye'de de benzer bir durum söz konusudur. Aşılama çalışmalarının başlaması amacıyla yetkililer, aşı üreticisi firmalar ile iletişime geçmiş ve çeşitli ticari anlaşmalar sonucunda aşı teminini sağlamıştır. Aşılama kampanyalarının başlaması ile halk arasında, üretilen aşılarda güvenirliliği ve etkililiği hakkında tartışmalar da yaşanmaya başlamıştır. Bu sebeple halk, hangi aşının daha etkili ve güvenilir olduğunu kendince anlamak için medyaya yönelmiştir. Vatandaşlar, medyadan gelen iletiler doğrultusunda, aşılarla yönelik bir tutum geliştirmekte ve hangi aşığı tercih edeceği kararını vermeye çalışmaktadır. Bu durumda medyanın, salgının seyri konusunda kritik bir rolü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Aşı yarışında öne çıkan ülkelere olan Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Çin, İngiltere ve Rusya, üretilen korona virüs aşılarda yönelik haberlerini, devlete bağlı resmi medya platformlarından (sırasıyla DW Türkçe, Amerika'nın Sesi, Çin Uluslararası Radyosu, BBC Türkçe ve Sputnik Türkiye) Türkiye ile buluşturduğu bilinmektedir. Bu platformların, pandemi boyunca korona virüs aşısı çalışmalarına yönelik birçok haber yayınladıkları görülmektedir. Ancak bahsi geçen ülkelerin ve bu ülkelerin resmi haber platformlarının, ticari ve prestij çıkarları düşünüldüğünde, üretilen aşılarla yönelik yayınladıkları haberlerde tamamen tarafsız bir biçimde yaklaşma olasılıkları sorgulanmalıdır.

Medyanın kitleler üzerindeki gücü de göz önüne alındığında aşılarla yönelik güvenirlilik ve etkililik tartışmalarının, medya platformları tarafından kasıtlı bir biçimde yönlendirilmesi mümkün görülmektedir. Bu doğrultuda, çalışma kapsamında bahsi geçen haber platformlarının, üretilen aşılarla yönelik yayınladıkları haberler incelenmektedir. Haber platformlarının, bağlı kalmaları gereken tarafsızlık ilkesi de dikkate alınarak, haberlerde seçtikleri dil ve vurguladıkları noktaların propaganda ve algı yönetimi bağlamında değerlendirilmesi yapılmaktadır. Çalışma vasıtası ile dünyada başlayan ve gittikçe artan "aşı milliyetçiliği" kavramında da söz edilebilmektedir.

1. PROPAGANDA VE ALGI YÖNETİMİ

Propaganda, Antik Yunan'da dahi örneklerine rastlayabileceğimiz kadar eski tarihine karşın (Gürgen, 1990; 135), bir kavram olarak ilk kez 1622 yılında Papa XV. Gregory tarafından kullanılmıştır. XV. Gregory, Katolik kilisesinin öğretilerini yaymak ve dinde birlik sağlamak amacıyla Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı "Sacra Congregatio de Propaganda Fide" örgütünü kurmuştur. Misyonerlik amacıyla kurulmuş bu örgüt tarihte propaganda kelimesini kullanan ve propaganda faaliyetleri için özel olarak kurulan ilk oluşumdur (Qualter, 1980).

Brown (1992) propagandayı "kişi ya da kişilerin kitlelere belirli bir düşünceyi aşılama suretiyle tutumlarını ve buna bağlı olarak da hareketlerini değiştirmek ve kontrol altına almak için sistematik olarak yapılan faaliyetler" olarak tanımlamıştır. Lasswell'e (1927) göre propaganda, kolektif tutumların sembollerin manipülasyonu vasıtasıyla değiştirilmesi ve kontrol edilmesidir. Bugüne kadar

yapılmış çalışmaların ve tanımların ışığında propaganda; belirli ya da belirsiz kişi ya da kişiler tarafından hedefledikleri kitlelerin tutum ve davranışlarını kendi istekleri doğrultusunda değiştirmek amacıyla kasıtlı ve sistematik bir şekilde kitle iletişim araçları ile yapılan manipülasyon ya da ikna faaliyetleri olarak tanımlanabilir (Qualter, 1980).

İlk başlarda sadece Katolik inancını yaymak üzere gerçekleştirilen propaganda faaliyetleri, daha sonra devletler tarafından politikalarının kabulü ve taraftar kazanılması amacıyla yapılmaya başlanmıştır. Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi ile gittikçe önem kazanan propaganda kavramının en büyük yükselişi ise yaşanan dünya savaşları ile olmuştur. 20. yüzyılda hızla gelişen kitle iletişim araçlarının da etkisiyle propaganda, farklı bir boyut kazanmıştır. Hala devam etmekte olan olumsuz imajı da bu dönemden gelmektedir (Kaşığıuğun & Çolak: 2014).

Algı yönetimi ise aktörlerinin eylemlerine meşruiyet kazandırmak ve kamuoyunun desteğini almak, hedef kitlenin tutum ve davranışlarını etkileyerek istenilen yönde hareket etmelerini sağlamak gibi amaçlara hizmet etmektedir (Siegel, 2005: 118-119). Kavram, ilk kez ABD Savunma Departmanı tarafından tanımlanmıştır. Bu tanıma göre algı yönetimi, seçilen enformasyonları hedef kitlenin duygularını, tutumlarını ve yargılarını değiştirmek, etkilemenin yanı sıra bu enformasyonları istihbarat sistemleri ve liderlere iletmek faaliyetleri olarak açıklanabilir (Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, 2005: 407).

İnceoğlu (2011: 68) algılama kavramını “Dış dünyamızdaki soyut/somut nesnelere ilişkin olarak aldığımız duyumsal (sensible) bilgi (information)” olarak açıklamaktadır. Dış dünya ile kurduğumuz etkileşim ve iletişim için kullandığımız en büyük araç ise dildir. Bunun dışında bireylerin bir tasarımı, fikir ya da ideolojiyi üretmesi için de dile ihtiyacı bulunmaktadır. Bu demektir ki dil; etkileşim, iletişim ve düşünce sistemleri ve dolayısıyla da algı ile bağlantılı bir kavramdır (İnceoğlu, 2011: 68-73).

Algı yönetimi kavramı, teknolojinin gelişmesi ve medyanın küreselleşmesi gibi olaylar sonucunda farklı bir boyuta ulaşmıştır. Artık medyanın uluslararası yayınlar yapma imkanına ulaşması ile bir ülkede gerçekleşen herhangi bir olay yalnızca yerel değil dünya çapında bir etkiye sahiptir. Bu durum hedef kitlenin de küreselleşmesi anlamına gelirken dünyanın en ücra köşesindeki bir bireyi bile algı yönetiminin hedefi haline getirme potansiyelini de beraberinde getirmektedir (Siegel, 2005: 121-122).

1.1. Kitleleşel Medya ve Propaganda

Bu doğrultuda medya, toplumda gerçeklik inşası rolü üstlenen oldukça önemli bir aygıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Medyanın ürettiği toplumsal gerçeklik algısı zamanla dünyanın gerçekliği olmakta ve bu şekilde hitap ettiği kitleleri etkilediği savunulmaktadır (Özçağlayan & Apak, 2017: 108).

Chomsky ve Herman’a (2012: 72) göre ise medyanın kitlelere enformasyon iletme ve kitleleri eğlendirme gibi temel işlevlerinin dışında; toplumun tutum, davranış ve inançlarını değiştirme gücü ve işlevi de bulunmaktadır. Buna göre medyanın tekelleşmesi ve enformasyon kaynaklarının belirli bir grubun hakimiyetinde olması durumunda medyanın bu grubun çıkarlarına yönelik hizmet ettiği ve bir propaganda aracı haline geldiği savunulur.

Medya, bir propaganda aracı olarak halka iletilecek mesajları bazı süzgeçlerden geçirmektedir. Medyayı elinde bulunduran güçlere ve sağladıkları finansmana bağımlı hale gelen medya da bu süzgeçleri oluştururken çıkar gruplarının lehine hareket etmektedir. Yani medyaya hâkim grup ile enformasyonu halka sağlayan medya kuruluşları arasında çıkar ilişkisi oluşmaktadır. Süzgeçlerin oluşumunda rol oynayan bir diğer faktör ise reklamcılıktır. Kitle medyasının gelirinin büyük bir çoğunluğunu reklamcılık sektörü karşılamaktadır. Böyle bir durumda reklamcılık sektörünün bazı medya kuruluşlarının kaderini elinde tuttuğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Reklam verenlerin kendi istek ve çıkarlarına göre hareket eden medya kuruluşlarını tercih etmesi, medyanın haberleri buna göre süzgeçten geçirmesi sonucunu ortaya çıkartacaktır. Medyanın haber üretim sürecinde çeşitli kaynaklardan yararlandığı görmek mümkündür. Ancak bu kaynaklar da hâkim grubun onayladığı

görüşlere sahip prestijli uzmanlardan oluşmaktadır. Siegel (2005: 120-121) da bu duruma yeni iletişim teknolojileri bağlamında değinmiştir. Öyle ki internet ile her şey hızlıca değişmekte, sürekli olarak bir enformasyon boşluğu oluşmaktadır. Bu boşluk medya mensuplarınca sürekli doldurulmaya çalışılmaktadır. Ancak gerçek haber niteliğinde çok az “haber” olduğundan uzmanlara yönelmek zorunda kalınmaktadır. Bu hem medyaya hem de medyada yer alan uzmanlara olan güvenin düşmesine sebep olmaktadır. Son olarak, tepki üretimi ve bir denetim mekanizması olarak anti-komünizm başlıkları da süzgeçler başlığı altında incelenmektedir. Özetle, medyanın çeşitli etkenler doğrultusunda süzgeçlerden geçirdiği haberler ile sistematik bir propaganda aracı haline geldiği söylenebilir (Herman & Chomsky, 2012: 72-106). Bu doğrultuda çalışmada da medyanın, medyayı elinde bulunduran güçlerin lehine hareket ettiği ve böylece bir propaganda aracı olma ihtimali üzerinde durulmaktadır.

2. ARAŞTIRMA

2.1. Araştırmanın Amacı

Çalışma kapsamında, aşı yarışında öne çıkan ülkelerin Türkiye’de yayın yapan haber platformları olan Amerika’nın Sesi, BBC Türkçe, Çin Uluslararası Radyosu, Deutsche Welle Türkçe ve Sputnik Türkiye’nin korona virüs aşılara yönelik yaptıkları haberler incelenmiştir. İncelenen haber platformları ve bu platformların aşılara yönelik yapılmış olan haberlerinde, medyanın propaganda aracı olarak kitlelerin algılarını yönettiği ihtimali üzerinde durulmaktadır. Bu aşılardan, üretici ülkelere getireceği finansal kazanımların yanı sıra, ülke imajı ve prestijine olumlu katkıları göz önünde bulundurulmaktadır. Bu doğrultuda, medyanın da kitlelerin algılarını yönetmesi ve propaganda çalışmalarında bulunması mümkün gözükmektedir.

Bu ihtimallerin ışığında çalışma, korona virüs ile mücadelede üretilen aşılardan haberlerin, üretici ülkelerin resmi haber platformlarından Türkiye kamuoyuna nasıl aktarıldığını ve aktarılma sürecinde varsa algı yönetimi ve propaganda unsurlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca araştırma, aşağıdaki soruların cevaplarına da ulaşmayı amaçlamaktadır.

1. Dünyayı etkisi altına alan Covid-19 virüsüne karşı çıkartılmış aşı, bir siyasal araç haline mi gelmektedir?
2. Çalışma kapsamında incelenen ülkelerin vatandaşları ve devleti tarafından finanse edilen haber platformları, yayın yaptıkları halka karşı tamamen dürüst müdür yoksa bu platformlar aşı milliyetçiliğine yönelik birer propaganda aracı olarak mı kullanılmaktadır?

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, çalışma kapsamında incelenen haber platformlarının korona virüs aşısına yönelik yayınladıkları haberlerin propaganda ve algı yönetimi bağlamında analizi amaçlanmaktadır. Analiz, haberlerin söylemsel ve içeriksel çözümlemesini içermektedir. Bu sebeple çalışmada, içerik çözümlemesi ve eleştirel söylem yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Berelson (akt. Prasad, 2008), içerik çözümlemesini “İletişim iletilerinin nesnel, sistematik ve nicel olarak analiz edilmesi” şeklinde tanımlamıştır. Çalışma kapsamında incelenen haberlerin, olumlu/olumsuz/nötr şeklinde kategorilere ayrılması ve istatistiksel olarak açıklanması amacıyla içerik çözümlemesi yöntemi seçilmiştir. Bu sayede haber platformlarının, incelenen aşılara yönelik genel yaklaşımının tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Eleştirel söylem analizi, haberde kullanılan dili ve söylemleri çözümlemenin merkezinde tutan bir yöntemdir. Bu yöntemin öncülerinden olan Teun A. van Dijk’a göre söylem, haberin yazarı ve okuru arasında bir etkileşim sağlamaktadır. Bu etkileşim sebebiyle haber üreticilerinin, hedefledikleri kitlelerin yapısına yönelik unsurları dikkate alması gerekmektedir. Aynı zamanda söylemin toplumsal bağlamı da hesaba katılarak okuyucular üzerinde istenilen etkinin oluşturulması sağlanmaktadır (Ülkü, 2004 akt. Güngör, 2020; 269-270). Çalışma kapsamında incelenen haberlerde kullanılan dil eleştirel

söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. İçerik çözümlemesi yöntemi ile elde edilen genel yaklaşım, eleştirel söylem analizi ile derinleştirilmiş ve söylemin bahsi geçen etkisinin oluşturulma süreci, algı yönetimi ve propaganda bağlamında incelenmiştir.

2.3. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma kapsamında Amerika'nın Sesi (VOA), BBC Türkçe, Çin Uluslararası Radyosu (CRI), Deutsche Welle Türkçe (DW Türkçe) ve Sputnik Türkiye haber platformlarında 01.08.2020-20.01.2021 tarihleri arasında yayınlanan ve “covid-19 aşısı”, “aşı” ve “korona virüs aşısı” anahtar kelimelerini içeren haberler site içi arama ile taranmıştır. Bu kapsamda 854 habere rastlanılmış ve bu haberlerin analizi yapılmıştır. İncelenen haber platformları dünyada aşı yarışında önde olan ülkelerin resmi haber platformlarıdır.

Amerika'nın Sesi haber platformunun 1942 yılında Amerikan düşünce yapısını dengeli ve kapsamlı bir biçimde dünyaya anlatmak amacıyla kurulduğu öne sürülmektedir. Platform 45'ten fazla dilde yayın yapmakta ve basın kısmen özgür olduğu ya da hiçbir şekilde özgür olmadığı ülkelere güvenilir ve tarafsız haberleri ulaştırdığını iddia etmektedir (Amerika'nın Sesi, t.y.).

BBC Türkçe, 1922 yılında kurulmuş bir platformdur. Radyo, televizyon ve web sitelerinde doğru, tarafsız, bağımsız ve hakkaniyetli gazetecilik yapma hedefine sahip olduğunu belirten BBC Türkçe, Türk halkı için güvenilirlik konusunda kendi kararlarını vermelerine yardımcı olacak faaliyetler yaptıklarını iddia etmekte ve kamuoyunu kasten yanlış yönlendirmekten kaçınmayı ilke haline getirdiklerini öne sürmektedir (BBC Türkçe, t.y.).

Çin Uluslararası Radyosu 1941 yılında dünyaya Çin'i tanıtmak ve Çin ile diğer ülkelerin arasındaki dostluğu ve anlayışı teşvik etmek amacıyla kurulduğunu öne süren bir haber platformudur. Çin'in uluslararası düzeyde kurulmuş ilk ve tek haber platformudur. CRI, yalnızca radyo yayınları yapmakla kalmayıp birçok işitsel-görsel, mobil radyo, internet ve web sitesi gibi araçlardan da yararlanarak 61 dil ile dünyaya ulaşmaktadır (CRI Türkçe, 2017).

Deutsche-Welle Türkçe, 1953 yılında kurulmuş, bağımsız gazetecilik ilkesine bugün 60 ülkede yayın yaparken de sadık kaldığını öne süren bir haber platformudur. 30'dan fazla dilde yayın yapmakta, bu sayede yabancı kamuoyuna Almanya hakkında bilgi ve gelişmeleri ulaştırmayı amaçladıklarını belirtmektedir (DW Türkçe, t.y.).

Sputnik Türkiye, 2014 yılında Rusya hükümeti tarafından kurulmuş, web sitesi, sosyal medya, radyo yayınları ve mobil uygulamalar üzerinden yayın yapan uluslararası bir haber platformudur. Sputnik “Anlatılmayanları anlatıyoruz” sloganı ile yayın yapmakta ve dünyanın küçük bir parçasını değil tamamını anlattıklarını öne sürmektedir. İngilizce, İspanyolca, Fransızca, Almanca, Türkçe, Arapça ve Çince'nin de dahil olduğu 30 farklı dilde hizmet vermektedir (Sputnik Türkiye, 2021)

Aşağıdaki tabloda çalışma kapsamında incelenen aşılarda tescil tarihlerine göre sıralanmıştır. Tescil tarihleri ülkelerin değişen prosedürlerine göre farklılık gösterebilmektedir. Buna göre Moderna ve Pfizer-BioNTech aşılarda mRNA adı verilen yeni bir teknoloji kullanılmaktadır. Bu yöntemde antikor oluşması hedeflenen mikroorganizmaların yapısının değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Diğer aşılarda ise cansız virüsün vücuda verilmesi şeklinde uygulanan ve geleneksel yöntem olarak bilinen inaktif türdedir. Aşıların tescil tarihlerine bakıldığında ilk tescil edilen aşının Rusya'nın Sputnik V aşısı, son tescil edilen aşının ise İngiltere'nin Oxford-AstraZeneca aşısı olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Aşı Yarışında Öne Çıkan Ülkeler ve Aşılari

Aşilar	Üreten Ülke	Aşı Türü	Tescil Tarihi	Onay Veren Ülke Sayısı ²
Sputnik V	Rusya	İnaktif	11.08.2020	38
CoronaVac	Çin	İnaktif	28.08.2020	12
Pfizer-BioNTech	ABD-Almanya	mRNA	02.12.2020	65
Sinopharm	Çin	İnaktif	10.12.2020	16
Moderna	ABD	mRNA	19.12.2020	40
Oxford-AstraZeneca	İngiltere	İnaktif	30.12.2020	56

3. BULGULAR

3.1. İçerik Çözümlemesi

Aşağıdaki tabloda birinci satırda sıralanan haber platformlarının, birinci sütunda sıralanan ülkelere ve geliştirdikleri aşılara yönelik yapmış oldukları haberler, “olumlu-olumsuz haberler” şeklinde sınıflandırılmıştır. ABD ve Almanya ortaklığında üretilen Pfizer-BioNTech aşısı, çalışmanın da amacına uygun olarak ve bazı haberlerde yalnızca bir ülkenin çerçevesi sebebiyle ayrı kategorilerde incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda haber platformları ve aşilar alfabetik sıralanmıştır.

Tablo 2. Haber Platformlarının Aşıya Yönelik Haberlerinin İçerik Çözümlemesi

Haber Platformları/ Haberler	Amerika'nın Sesi		BBC Türkçe		Çin Uluslararası Radyosu		DW Türkçe		Sputnik Türkiye	
	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
BioNTech (Almanya)	19	0	16	5	0	2	49	2	37	13
CoronaVac (Çin) Sinopharm (Çin)	2	15	10	10	49	0	12	11	37	5
Moderna (A.B.D) Pfizer (A.B.D)	43	1	26	5	0	9	39	3	45	35
Oxford-AstraZeneca (İngiltere)	6	6	18	3	0	0	5	4	9	19
Sputnik V (Rusya)	0	13	2	14	1	1	5	13	263	4
Nötr	10		21		13		20		68	
Toplam	87		103		71		114		479 ³	

Amerika'nın Sesi haber platformunda belirlenen kriterlerde 87 habere rastlanmaktadır. Buna göre en çok haberi yapılan aşilar 43 olumlu, 1 olumsuz haber ile Amerika Birleşik Devletleri'nin ürettiği

² 1 Mart 2021 tarihi itibarıyla onay veren ülke sayısı listelenmiştir.

³ Tabloya eklenmemiş ancak Sputnik Türkiye'de yayınlanmış “batıya” yönelik 12 olumsuz haber daha bulunmaktadır. Eleştirel söylem analizi kısmında detaylı açıklaması bulunmaktadır.

Moderna ve Pfizer aşılardır. Bu aşilar hakkında yayınlanan spesifik haberlerde Moderna hakkında 12, Pfizer hakkında ise 17 olumlu haber olduğu görölmektedir. Almanya ile ABD ortaklığında üretilen BioNTech aşısı hakkında ise hiç olumsuz habere rastlanmamakla birlikte olumlu haber sayısı 19'dur. İngiltere'nin ürettiği Oxford-AstraZeneca aşısına yönelik haberlerin ise 6'sı olumlu 6'sı olumsuzdur. Çin ve Rusya'nın ürettiği aşilar hakkında yayınlanan haberlerde olumsuz haberlerin sayısı dikkat çekmektedir. Çin'in CoronaVac ve Sinopharm aşiları hakkında 15 olumsuz, 2 olumlu haber bulunmaktadır. Olumlu haberler yalnızca CoronaVac aşısı hakkındadır. Rusya'nın Sputnik V aşısı hakkında ise 13 olumsuz haber yayınlanırken, olumlu habere rastlanılmamaktır. Ayrıca Amerika'nın Sesi sitesinde Covid-19 aşısı bağlamında 10 nötr haber olduğu görölmektedir.

BBC Türkçe'de belirlenen kriterlerde yayınlanan 103 habere rastlanmaktadır. Buna göre en çok haber, ABD'nin ürettiği Moderna ve Pfizer aşilarına yönelik yapılmıştır. Öyle ki 26 olumlu haber bulunmaktadır. Bu haberlerin 7'si spesifik olarak Moderna aşısı hakkındadır. Ayrıca ABD'nin ürettiği aşilara yönelik olumsuz haber sayısının 5 olduğu görölmektedir. ABD-Almanya ortaklığında üretilen BioNTech aşısına yönelik 16 olumlu, 5 olumsuz haber bulunmaktadır. İngiltere'nin Oxford-AstraZeneca aşısına yönelik haberlerin ise 18'i olumlu 3'ü olumsuzdur. Çin'in ürettiği CoronaVac ve Sinopharm aşısı hakkında yapılan 20 haberin yarısı olumlu iken diğer yarısı olumsuzdur. Son olarak Rusya'nın Sputnik V aşısına yönelik yayınlanmış haberlerin 14'ü olumsuz iken yalnızca 2'si olumludur. Ayrıca BBC Türkçe'de aşı bağlamında 21 nötr habere rastlanmaktadır.

Çin Uluslararası Radyosu'nda belirlenen kriterlerde yayınlanan 71 habere rastlanmaktadır. Yayınlanan haberlerin 49'u, Çin'in ürettiği CoronaVac ve Sinopharm aşiları hakkında olmakla birlikte hiçbirinde olumsuz bir ifadeye rastlanmamaktadır. Almanya'nın ABD ile ortak ürettiği BioNTech aşısı hakkında 2 olumsuz haber var iken, Rusya'nın ürettiği Sputnik V aşısı hakkında bir olumlu ve bir olumsuz haber bulunmaktadır. Amerika'nın ürettiği Moderna ve Pfizer aşiları hakkında ise hiç olumlu haber bulunmamakta, yayınlanan 9 haberin de olumsuz olduğu görölmektedir. İngiltere'nin ürettiği Oxford-AstraZeneca aşısına dair ise herhangi bir haber bulunmamaktadır. Ayrıca Çin Uluslararası Radyosu'nda Covid-19 aşısı bağlamında 13 nötr habere rastlanmaktadır.

Deutsche-Welle Türkçe'de belirlenen kriterlerde yayınlanan 114 habere rastlanmaktadır. Buna göre en çok, Almanya'nın ABD ortaklı ile ürettiği BioNTech aşısı hakkında haber yayınlandığı görölmektedir. Bu haberlerden 49'u olumlu iken yalnızca 2'si olumsuzdur. Çin'in CoronaVac ve Sinopharm aşiları hakkında yapılan haberlerde ise 12 olumlu, 11 olumsuz habere rastlanmaktadır. Ek olarak olumsuz haberlerin 9'u CoronaVac, 2'si Sinopharm aşısına yönelik olduğu tespit edilmiştir. ABD'nin ürettiği Pfizer ve Moderna aşiları hakkında yayınlanan haberlerde 39 olumlu, 3 olumsuz habere rastlanılmaktadır. Yapılan olumlu haberlere bakıldığında ise yalnızca 8'inin Moderna aşısı hakkında olduğu görölmektedir. İngiltere'nin Oxford-AstraZeneca aşısı hakkında yayınlanan haberlerin 5'i olumlu, 4'ü olumsuz iken; Rusya'nın Sputnik V aşısı hakkında yayınlanan haberlerin diğerlerinden farklı olduğu görölmektedir. Öyle ki yayınlanan 18 haberin 13'ü olumsuz iken 5'i olumludur. Ayrıca Deutsche-Welle Türkçe'de Covid-19 aşısı bağlamında 20 nötr habere rastlanmaktadır.

Sputnik Türkiye'de, belirlenen kriterlerde yayınlanan 479 habere rastlanmaktadır. Buna göre Rusya'nın Sputnik V aşısı hakkında toplam 263 haber yapılırken, bunların yalnızca 4'ünün olumsuz olduğu görölmektedir. Almanya'nın ABD ile ortak ürettiği BioNTech aşısı hakkında yapılan haberlerin 37'si olumlu, 13'ü olumsuz iken; İngiltere'nin Oxford-AstraZeneca aşısı hakkında yapılan haberlerin ise 19'u olumsuz, 9'u olumludur. Çin'in ürettiği CoronaVac ve Sinopharm aşilarına yönelik yayınlanan haberlerde ise 37 olumlu, 5 olumsuz habere rastlanılmıştır. Olumlu haberlerin 27'si spesifik olarak CoronaVac hakkında iken, Sinopharm hakkında 3 olumlu haber bulunmaktadır. Ayrıca Sinopharm hakkında olumsuz haber olmadığı görölmektedir. ABD'nin Moderna ve Pfizer aşiları hakkında yapılan haberlerin ise 45'i olumlu iken 35'i olumsuzdur. Ayrıca Sputnik Türkiye'de Covid-19 aşısı bağlamında 68 nötr habere rastlanmaktadır.

Sputnik Türkiye'de yayınlanan haberlerde diğer haber platformlarından farklı olarak "batılı devletler" kavramı sıklıkla tekrar edilmiş, yayınlanan haberlerde de bu kavrama karşı bir cephe alındığı

görülmüştür. Öyle ki incelenen haberler kapsamında “batı” konulu 12 olumsuz habere rastlanılmaktadır.

Tüm bu bilgiler ışığında yapılan haberlerde genel olarak ülkelerin kendi aşlarına yönelik yapmış oldukları olumlu haberlerin fazlalığı dikkat çekmektedir. En fazla haberin ABD’nin aşlarına yönelik olduğu görülmektedir. Çoğunlukla haberlerin daha çok olumlu öğeler içerdiği, ancak Rusya’nın aşısı Sputnik V’e yönelik olumsuz bir yaklaşım olduğu dikkat çekmektedir. Öyle ki Sputnik Türkiye dışında hiçbir haber platformunda Sputnik V aşısı hakkında olumlu haberlerin fazla olduğu görülmemiştir.

Üretilen aşlar hakkında yayınlanan haberlere -kendi ülkelerine ait haber platformları hariç-bakıldığında; Moderna aşısının %82 olumlu %18 olumsuz, Pfizer-BioNTech aşısının %61 olumlu %39 olumsuz, Oxford-AstraZeneca aşısının %41 olumlu %59 olumsuz, CoronaVac aşısının %60 olumlu %40 olumsuz, Sinopharm aşısının %56 olumlu, %44 olumsuz ve Sputnik V aşısının %16 olumlu %84 olumsuz habere sahip olduğu görülmektedir.

3.2. Eleştirel Söylem Analizi

Aşağıdaki bölümde incelenen ve algı yönetimi unsurlarına rastlanan haberler eleştirel söylem analizi ile çözümlenmiştir. Haberler metin içeriklerine göre analiz edilmiş, analiz edilen haberlerin ise başlıkları verilmiştir.

3.2.1. Amerika’nın Sesi

Bu başlıklar bağlamında Amerika’nın Sesi haber platformunun yayınladığı haberlerde Rusya ve Çin’in ürettiği aşılara yönelik olumsuz başlıklardan sıklıkla yararlanıldığı görülmektedir. Rusya’nın geliştirdiği Sputnik V aşısına dair batının ve bilim dünyasının kanaat önderi olarak gösterildiği ve bu doğrultuda aşının olumsuz bir imajı olduğu algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Öyle ki Sputnik V aşısının “tartışmalı” olduğu konusunda vurgu yapılmakta, aşı hızlı geliştirildiği için eleştirilmektedir. Rusya’nın tescil ettiği aşı hakkında “henüz klinik deneyleri tamamlanmamış olan aşı” ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Haberlerde Rusya’nın “uluslararası itibar” sebebi ile aceleci davrandığı belirtilirken, ilerleyen günlerde Amerikan sağlık bakanının “Önemli olan aşığı ilk geliştiren ülke olmak değil. Önemli olan hem Amerikalılar hem de dünya için güvenli ve etkili olan bir aşının geliştirilmesi” ifadelerinin yer verildiği bir haber yayınlanmıştır.

“Tartışmalı Aşı Sputnik 5 Venezuelalılar Üzerinde Denenecek” 16.10.2020

“Rusya’nın Corona Aşısı Çalışmaları Batı’da Kaygı Yaratıyor” 07.08.2020

“Corona Aşısının Hızlı Geliştirilmesi Güvensizlik Yaratıyor” 06.08.2020

“Bilim Dünyası Rusya’nın Aşı Açıklamasından Rahatsız” 11.08.2020

Amerika’nın Sesi haber platformunun Çin’in ürettiği CoronaVac ve Sinopharm aşuları hakkında yayınladığı haberlere bakıldığında ise başlıklarda aşılardan isimlerinin hiç kullanılmadığı, yapılan 19 haberin 7’sinde “Çin aşısı” şeklinde ifade edildiği görülmektedir. CoronaVac aşısını üreten firma Sinovac’ın ismi ise yalnızca bir haberde geçmektedir. Ayrıca haberlerde yetkililer ya da politikaçılar tarafından yapılan açıklamaların “Çin Aşısının Koruyuculuğu Kanıtlanmadı” şeklinde başlık olarak yayımlandığı görülmektedir. Bu sayede okuyucuların zihninde haberin içeriğine bakmasına gerek kalmaksızın bir yargı oluşturulma çabası içerisine girildiği söylenebilir. Ek olarak “Brezilya’da Halkın Yüzde 50’si Çin Aşısını Olmak İstemiyor” başlıklı haberin içeriğinde, yapılan iki farklı anket çalışmasından bahsedilmiştir. Haber içeriğinde başlıkta yer verilen anket dışında, Brezilya halkının %47’sinin Çin üretimi aşığı yaptıracığı sonucuna ulaşan kaynağı belirtilmiş bir anket daha bulunmaktadır. Ancak haberde olumsuz sonucun çerçevelendiği ve başlıkta dikkat çekmesinin amaçlandığı görülmektedir. Brezilyalıların aşı olmak istemediğine dair yapılan 13 Aralık 2020 tarihli haberden iki gün sonra ise “Amerikalılar’ın Çoğu Aşı Olmak İstiyor” başlıklı haber yayınlanmıştır.

“Brezilya’da Halkın Yüzde 50’si Çin Aşısını Olmak İstemiyor” 13.12.2020

"Çin Aşısının Koruyuculuğu Kanıtlanmadı" 16.12.2020

"Çin Aşısının Kullanım Onayı Kriterlerinde Şeffaf Değil" 15.12.2020

"Brezilya: "Çin Aşısının Etkinliği Sadece Yüzde 50 Oranında" 13.01.2021

İngiltere'ye yönelik yapılan "AstraZeneca'nın Aşı Deneyi Bir Can Kaybına Rağmen Sürecek" haberinde ise içerikte aşı deneyleri sırasında yaşanan can kaybının aşı sebebi ile olmadığını ortaya çıktığı açıklanır iken başlıkta kullanılan dilin Oxford-AstraZeneca aşısına yönelik olumsuz bir imaj yaratacağı kuşkusuzdur.

"AstraZeneca'nın Aşı Deneyi Bir Can Kaybına Rağmen Sürecek" 21.10.2020

Amerika'nın Sesi sitesinde Amerika ve Almanya tarafından ortak geliştirilen Pfizer-BioNTech aşısına yönelik yapılan haberlerde ise kanaat önderi olarak Türklerin seçildiği görülmektedir. Öyle ki haberlerde BioNTech firmasının CEO'su Uğur Şahin'in Türk olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Ancak Amerika'nın Sesi'nin kendi vatandaşlarına yönelik haberleri incelendiğinde (<https://www.voanews.com>) Uğur Şahin'in Türk olduğu vurgusunun hiç yapılmadığı görülmektedir.

Amerika'nın Sesi haber platformunun Rusya'nın geliştirdiği Sputnik V aşısını hızlı üretildiği ve tescillendiği konusunda eleştirdiği görülürken, Pfizer-BioNTech aşısının acil kullanım onayı almasını ise "salgın sebebi ile hızlı karar alma zorunluluğu" şeklinde açıkladığı görülmektedir.

"AB Corona Aşısı İçin Türk Bilimadamının Şirketiyle Anlaştı" 09.09.2020

"Almanya'daki Türk Bilimadamı: "Aşı Hazır ve Mükemmel" 16.10.2020

"ABD'deki Türk Doktor Corona Aşısına Güveniyor" 20.11.2020

"Pfizer ve BioNTech'in Aşısı Mutasyonlu Virüse Karşı da Etkili" 08.01.2021

"Amerikalılar'ın Çoğu Aşı Olmak İstiyor" 15.12.2020

3.2.2. BBC Türkçe

BBC Türkçe'nin "Tek doz ne kadar etkili, BioNTech ve diğerleri ne kadar koruma sağlıyor?" (20.01.2021) başlıklı haberinde bütün aşılardan karşılaştırıldığı görülmektedir. Bu karşılaştırmada Pfizer-BioNTech, Oxford-AstraZeneca ve Moderna aşılarının koruma etkisi hakkında "etkili", "araştırmacılar etkisini ortaya koydu", "koruma sağlıyor" ifadelerini kullanırken, CoronaVac ve Sputnik V aşılarında ise "birkaç ülkede denendi; hepsinde de farklı sonuç elde edildi" ve "etkinliğine dair kamuya açık bir veri yok" şeklinde olumsuz ifadeler kullanılmaktadır. Ayrıca Rusya'nın verilerini herhangi bir akademik dergide yayınlanmadığı vurgulanırken birçok Rus vatandaşın da şüphe ile yaklaştığı belirtilmektedir.

Dünyada geliştirilen aşılardan karşılaştırıldığı bir diğer haberde ise CoronaVac, Sinopharm ve Sputnik V aşılardan yer verilmemiştir. Yalnızca Pfizer-BioNTech, Oxford-AstraZeneca ve Moderna aşılarının ele alındığı görülmektedir.

"Covid için geliştirilen aşılardan ne kadar güvenli?" 10.12.2020

Ayrıca Rusya'nın geliştirdiği Sputnik V aşısından sonra dikkat edilmesi gerekenleri paylaşan bir haber bulunduğu, haberin içerisinde geçen olumlu söylemlerden sonra "Ancak aşı hastalığa karşı en fazla 6 ay süren bir savunma mekanizması yaratıyor." cümlesi ile bu durumun değiştirilmeye çalışıldığı görülmüştür.

"Rus aşısı" söylemi hem başlık hem de içeriklerde sıkça tekrar edilmekle birlikte aşılara karşı "Rusya'da da" tereddütler olduğu yönündeki iddiaların olumlu gelişmelerin sonuna dahi eklenmekte olduğu tespit edilmiştir.

"Rus aşısı Sputnik V: Rusya'dan aşı olacaklara 'iki ay alkol kullanmayın' çağrısı" 09.12.2020

BBC Türkçe'nin Sputnik V aşısının çok kısa sürede geliştirildiği ve bu sebeple güvenli olamayacağına dair vurgularının neredeyse her haberde yapıldığı görülmektedir. Ancak İngiltere'nin geliştirdiği Oxford-AstraZeneca aşısının da acele ile üretilmesi iddialarına karşılık olarak *“Dünyanın çaresizce ihtiyaç duyduğu bir dönemde, rekor bir sürede geliştirdi.”* ve *“Bu kadar hızla geliştirilmesine karşın, Covid-19'u durdurmakta çok etkili olduğunu gösteriyor.”* gibi söylemler ile aynı durumun farklı değerlendirildiği görülmektedir. Bu noktada BBC Türkçe'nin tarafsızlığı sorgulanır durumdadır.

“Koronavirüs aşısı: Oxford Üniversitesi aşığı bu kadar çabuk nasıl geliştirilebildi?” 24.12.2020

Ağustos ayında Rusya tarafından tescillenen aşıya yönelik “Putin'in ‘ilk korona virüs aşısı’ dediği Sputnik V” başlığı ile Rusya'nın geliştirdiği aşıya karşı güvensizlik duygusu hissettirmek amaçlanmaktadır. Öyle ki Sputnik V aşısına yönelik ağustos ayında tescillenmesine rağmen eylül ayında yapılan haberde “potansiyel aşı” söylemleri dikkat çekmektedir. Yine BBC Türkçe tarafından eylül ayında yapılan bir haberde “korona virüs aşısı bulunursa”, “Henüz korona virüs aşısı bulunmadı.” şeklinde ifadeler dikkat çekmektedir. Bu durum BBC Türkçe tarafından Sputnik V aşısının görmezden gelindiğini göstermektedir.

“Koronavirüs aşısı bulunursa dünya genelinde dağıtımı için '8.000 jumbo jet gerekecek’” 10.09.2020

Ayrıca Rusya hakkında “Yapılan denemelerin sonuçları yayınlanmadan aşı kullanımına izin veren ilk ülke” nitelendirmeleri de görülmektedir.

“Rusya aşısı: Putin'in 'ilk koronavirüs aşısı' dediği Sputnik V hakkında neler biliniyor?” 11.08.2020

Yine Rus uzmanların şüphelerine yer verilirken ayrıca “Batılı bilim insanları” ifadesini kullanarak Rusya'ya karşı batıyı kanaat önderi konumuna sokmuştur. Haber başlığının olumlu olmasına karşılık haber içeriğinde çoğunlukla olumsuz durumlara dikkat çekildiği ve olumsuz bir dil kullanıldığı görülmektedir.

“Rusya'daki koronavirüs aşısı denemelerinden ilk rapor: Bağışıklık oluşturuyor, ciddi yan etkisi yok”

BBC Türkçe tarafından CoronaVac aşısına yönelik yapılan haberlerde ise Sputnik V aşısına benzer biçimde güvensizlik algısı oluşturma çabaları dikkat çekmektedir. Çin'in korona virüs aşısını “diplomatik bir nüfuz” elde etmek amacıyla fakir ülkelere temin ettiğine vurgu yapılırken, bu ülkelere “Batı'nın yetemediği” ülkeler nitelendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca sıklıkla son faz çalışmaları hakkında yetersiz bilgi akışı gerçekleştiği ve şeffaflıktan uzak, yanlış bir politika izlendiği belirtilmektedir.

“Koronavirüs: Çin, deneme aşamasındaki aşığı yüksek riskli görevlerde çalışanlara yapmaya başladı” 24.08.2020

“Bloomberg: Çin, koronavirüs aşısıyla siyasi ve ekonomik nüfuzunu artırmak istiyor” 30.12.2020

Ayrıca CoronaVac aşısının Brezilya'da yaptığı denemelerin askıya alınma sebebi “bir gönüllünün ölümü olduğuna inanılan” şeklinde açıklanırken, aynı durumun yaşandığı Oxford-AstraZeneca aşısında ise “rutin bir prosedür” olarak tanımlanmıştır.

“Koronavirüs aşısı: Hangi Covid-19 aşılarının başarılı olma ihtimali yüksek?” 17.11.2020

“Koronavirüs aşısı: Oxford Üniversitesi ve AstraZeneca'nın testleri yeniden başlıyor” 12.09.2020

Oxford-AstraZeneca aşısının denemelerinde birkaç ülkede farklı sonuçlar çıkması sebebi ile BBC Türkçe üzerinden açıklama yapılmış, bu durumun yanlış doz kullanımı sebebi ile olduğu belirtilmiştir. Ancak CoronaVac aşısının sonuçlarının farklı gelmesi sebebi ile yapılan haberlerde ise olumsuz bir dil kullanıldığı, eleştiri ve kaygıların “prestij ve finans baskısı” şeklinde vurgulandığı görülmektedir. Ayrıca “Çin aşısı” şeklinde ifade edilen CoronaVac aşısı, “Batılı ülkelerde geliştirilen aşılardan tabii tutulduğu şeffaflık ve tetkiklerin uygulanmadığı” gerekçesi ile eleştirilmektedir.

“Covid-19: Oxford/AstraZeneca'nın koronavirüs aşısının etki oranı neden sorgulanıyor?” 27.11.2020

“Aşı: Türkiye’de yapılan CoronaVac aşısının Brezilya’daki testlere göre etkinlik oranı yüzde 50,4”
13.01.2021

BBC Türkçe tarafından BioNTech aşısına yönelik yapılan haberlerde ise, aşıda kullanılan mRNA teknolojisinden sıklıkla olumlu bir dil ile bahsedildiği, aşıda güvenlik kaygısı olmadığı vurgulandığı görülmektedir. Mutasyonlara karşı da etkili olma ihtimalinin çok yüksek olduğu, ayrıca yalnızca korona virüs değil birçok hastalığın çözümü için de büyük potansiyel teşkil ettiği söylenmektedir.

BioNTech aşısının BBC Türkçe tarafından eleştirildiği tek nokta ise saklanma kriterleridir. Öyle ki aşının eksi seksen derecede muhafaza edilmesi gerektiğinin tekrarlandığı ve bu noktada özellikle Oxford-AstraZeneca ile karşılaştırıldığı görülmektedir.

“Koronavirüs aşısı -80 derecede nasıl nakledilecek?” 11.11.2020

“Covid 19 aşıları: Farkları neler, nasıl dağıtılacaklar?” 26.11.2020

“Koronavirüs aşısı: Genetik mRNA teknolojisi Covid-19 dışındaki hastalıkların tedavisinde ‘çığır açabilir’” 19.11.2020

“ABD Gıda ve İlaç Dairesi: Pfizer-BioNTech aşısında güvenlik kaygısı yok” 08.12.2020

“Pfizer/BioNTech aşısı: Avrupa İlaç Ajansı ve AB Komisyonu onayladı” 21.12.2020

“Koronavirüs mutasyonu: BioNTech aşının yeni türe karşı etkili olma ihtimalinin ‘çok yüksek’ olduğunu açıkladı” 22.12.2020

3.2.3. Çin Uluslararası Radyosu (CRI)

CRI Türkçe’de yayınlanan haberlerin %56’sının Çin’in ürettiği aşılar hakkında olduğu görülmektedir. Yayınlanan 49 olumlu habere karşılık olumsuz herhangi bir haber yer almamaktadır. Yayınlanan olumlu haberlerde ise CoronaVac aşısının antikor üretiminin başarılı, aşının da güvenilir ve etkin bir aşı olduğu vurgulanmaktadır.

CoronaVac aşısına yönelik yabancı ülkelerin kullanımlarına ve memnuniyetlerine başlıklarda sıklıkla yer verilmiştir. Ayrıca Türk doktorların, politikacıların ve Sağlık Bakanı Fahrettin Koca’nın da kanaat önderi olarak kullanıldığı görülmektedir.

“Çin’in ürettiği Covid-19 aşısı, insanların bir ay içinde antikor üretmesini sağlayabilir” 24.08.2020

“Lancet: Çin’in Covid-19 aşısı kısa sürede antikor üretiyor” 19.11.2020

“Endonezyalı bakan: Çin’den gelen aşılar iyi durumda” 07.12.2020

“Wall Street Journal: CoronaVac aşısı Brezilya’da etkinlik eşliğini geçti” 22.12.2020

“Fahrettin Koca: CoronaVac aşısı en az yüzde 91,25 etkili” 25.12.2020

“Ukrayna, Çin menşeli aşıları sipariş etti” 31.12.2020

“BBC’nin Çin aşısıyla ilgili “Şüpheleniyor musunuz?” sorusuna Türk doktordan “hayır” yanıtı”
16.01.2021

“Türkiye Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay’a Çin aşısı uygulandı” 17.01.2021

“Azerbaycan Sağlık Bakanı Şiraliyev CoronaVac aşısı oldu” 18.01.2021

CRI tarafından yayınlanan haberlerde ABD’ye ve ürettiği aşılarla yönelik olumsuz haber sayısı da dikkat çekmektedir. Bu haberlerde ABD’nin uluslararası iş birliği yapmayı aksine küresel iş birliğine zarar verdiğine, aşıların üretim ve satışında tekelleşme çabası içinde olduğuna dair suçlamalar bulunmaktadır. Ayrıca Amerikan siyasetçilerin salgını siyasileştirdiğini ancak Çin ve Türkiye’nin birlikte dünyanın lehine olacak şekilde hareket ettiğini vurgulamaktadır. Amerika’nın salgındaki kötü tablosunu sıklıkla hatırlatılıp buna rağmen “sağlık sistemi çöküşün eşliğinde bulunan” ABD’ye de

yardım sağlamaya hazır oldukları söylenmektedir. Amerika ve Almanya ortaklığı ile geliştirilen Pfizer-BioNTech aşısından Amerika'nın Pfizer aşısı şeklinde bahsedilmiş, Almanya ya da BioNTech hakkında herhangi bir ifadeye çoğunlukla yer verilmemiştir. Ek olarak "Pfizer aşısının" salgını etkilemede sıfır etkiye sahip olduğu belirtilmektedir.

Ayrıca Çin'in ABD'ye yapmış olduğu medikal malzemelerin ihracına değinilip "Her Amerikan vatandaşına yaklaşık 120 Çin maskesi düşüyor." şeklinde açıklamalar yapıldığı görülmektedir.

"Çin ve Türkiye aşı için beraber çalışıyor, bazı ülkeler ise uluslararası iş birliğine karşı" 23.11.2020

"Yorum: Beş konuya odaklanma önerisi BRICS'in gelişimine yön verecek" 18.11.2020

"Her bir Amerikan vatandaşına 120 Çin maskesi düşüyor" 02.12.2020

CRI Türkçe'nin haberlerinde Çin'in Rusya ile batıya yönelik bir cephe aldığı görülmektedir. Öyle ki haberlerde "batı" ifadesi olumsuz bir dil ile kullanılmaktadır. Batılı ülkeleri "aşı istifleme" sebebi ile suçlanırken Rusya'nın da batıya karşı korunduğu görülmektedir. ABDli ve Avrupalı araştırma kurumlarının Rus bilim insanlarını kendi bünyelerine çekmeye çalıştıklarını belirtilerek, Rusya'nın Sputnik V aşısı dünyanın ilk korona virüs aşısı olarak nitelendirilmektedir.

"Batılı ülkelerin "aşı istifleme" salgına karşı küresel dayanışmaya zarar veriyor" 25.12.2020

"Batılı ülkeler Rus menşeli aşıdan neden şüphe ediyor?" 20.08.2020

CRI Türkçe'nin "Çin'de olanlar "Size inandırıcı geliyor mu?" başlıklı haberinde ise Çin'in salgını ne kadar iyi yönettiği konusunda açıklamalarda bulunmaktadır. Ancak bunu yaparken Çin'in salgın sonrası geldiği noktayı inandırıcı bulmayanlara yönelik sert ve agresif bir dil kullanıldığı görülmektedir. Öyle ki Çin'e yönelik bu algının "*belli bir enformasyon ve haber eko sisteminin içinde yetişmiş ve dünyayı başka kaynaklardan okuma imkanlarından mahrum kalmış bir zihinsel yapının ürünü*" olduğu dile getirilmiş, Çin'den gelen başarı haberlerinin hazmedilmekte zorluk çekildiği söylenmiştir.

Uzay çalışmaları, dijital ekonomi, 5G ve çeşitli teknolojilerin batı topraklarından çıktığı, gelişmekte olan ülkelerin halklarının batıya gıpta ile baktığı belirtilirken Çin'in bu kaderi değiştirdiği vurgulanmaktadır. Son olarak Çin'in hiçbir zaman çatışmadan yana olmadığını ve her zaman uzlaşmacı bir tavır sergilediğinin kanıtı olarak ABD'ye göndermiş olduğu maskeler gösterilmektedir.

3.2.4. Deutsche-Welle Türkçe (DW Türkçe)

DW Türkçe'nin Amerika menşeli Pfizer ve Almanya menşeli BioNTech firmalarının ortaklığı ile geliştirilen Pfizer-BioNTech aşısından sıklıkla "BioNTech" aşısı olarak bahsettiği görülmektedir. Yoğun olarak Almanya hakkında olumlu haberler yayınlandığı dikkat çekmektedir. Yayınlanan haberlerde "BioNTech" aşısının etkinliği, güvenilirliği vurgulanırken "dünyanın beklediği aşı" nitelendirilmesi kullanılmaktadır.

Ayrıca DW Türkçe'de BioNTech şirketinin kurucusu Uğur Şahin ve eşi Özlem Türeci'nin Türk olmalarına dikkat çekildiği görülmektedir. Ancak Deutsche Welle'nin İngilizce yayın yapan sitesine bakıldığında ise bu şekilde bir vurgu görülmemekle birlikte aksine iki araştırmacının Almanya'dan olduğu haberlerde sıklıkla belirtilmiştir.

Ancak DW Türkçe'de BioNTech-Pfizer aşısına yönelik eleştiriler de görülmektedir. "*Norveç'te aşıyla bağlantılı 23 ölüm*" (15.01.2021) başlıklı haberde yaşlıların aşı uygulanması sonrasında öldüğü, bunun da aşıların yaşlılarda yeterince denenmemesi sebebi ile olabileceği belirtilmektedir. Ayrıca "*Korona aşısının riskleri ve yan etkileri*" (06.01.2021) başlıklı haberde de tüm aşıların karşılaştırıldığı ve bu karşılaştırmanın sonucunda Almanya'nın aşısına yönelik olumsuz yönlerin de tarafsız bir biçimde ortaya konulduğu görülmektedir.

"Dünyanın beklediği aşının arkasındaki iki Türk" 10.11.2020

"Almanya Sağlık Bakanı Spahn'dan aşı açıklaması: Çok cesaret verici" 09.11.2020

“Almanya’da koronaya karşı “yüksek etkili” antikor bulundu” 24.09.2020

“RKI: Almanya’da birden fazla korona aşısı bulunabilir” 16.09.2020

“Denek: Aşının hiçbir yan etkisi olmadı” 13.11.2020

“Almanların üçte ikisi aşı yaptırmak istiyor” 15.01.2021

DW Türkçe’de yayınlanan haberlerde Rusya’nın aşı çalışmalarına yönelik olumsuzluklar görülmektedir. Öyle ki dünya çapında yapılan aşı çalışmalarının özetlendiği bir haberde Rusya’nın ismi geçmemektedir. Bu habere göre “en kapsamlı klinik deneyleri yürüten” ülkeler arasında Belçika, İngiltere, Çin ve Almanya bulunmaktadır. İncelenen haberlerde diğer aşılarda etkinliği “açıktandı”, “belirlendi” gibi kesin kelimeler ile ifade edilirken Sputnik V hakkında yayınlanan haberlerde “öne sürüldü” ifadeleri dikkat çekmektedir.

Ayrıca olumsuz haberlerde Sputnik V aşısının 3. faz çalışmaları tamamlanmadan tescil edilmesi eleştirilmektedir. Rus yetkililer şeffaf olmadıkları için eleştirilmekte, ilk yerine güvenli aşı üretilmesi gerektiğinin vurgulandığı görülmektedir. Bunların dışında Sputnik V hakkında yayınlanan verilerin manipüle edildiğine dair suçlamalar da bulunmaktadır.

Ayrıca aşının “Putin’in prestij aşısı” olarak nitelendirildiği, Rusya’nın Sputnik V çalışmalarını aceleye getirdiği ancak buna rağmen “imaj savaşının” galibinin şimdilik Putin olduğu belirtilmektedir. Ek olarak Rusya’nın batıdan gelen eleştirileri “kulak arkası” ettiğine dikkat çekilmektedir. Tüm dünyaya yarar sağlayacak bir aşının bir imaj aracı olarak görüldüğünün kanıtı olan bu ifadeler ülkeler arasındaki propaganda savaşının da kanıtı niteliğindedir.

“Beş soruda aşı ile ilgili merak edilenler” 04.12.2020

“Alman Sağlık Bakanı’ndan Rusya’ya eleştiri” 12.08.2020

“Putin’in prestij aşısı “Sputnik-V”” 14.08.2020

“Rusya’nın Sputnik V aşısında manipülasyon iddiası” 18.09.2020

Rusya’dakine benzer bir tutum Çin’in ürettiği CoronaVac ve Sinopharm aşılarda da görülmektedir. Öyle ki yapılan haberlerde olumlu ve olumsuz haberlerin sayısı neredeyse eşit olsa da olumsuz içeriklerde aşının güvenliğine dair suçlamalar bulunmaktadır. Ancak Almanya ve ABD tarafından geliştirilen Pfizer-BioNTech aşısına kıyasla öne çıkan olumlu özelliklerine de değinildiği görülmektedir. Bu açıdan DW Türkçe’nin tarafsızlığından bahsedilebilir.

“Çin aşısı Peru’da bir kişide tehlikeli sendroma neden oldu” 12.12.2020

“Türkiye’de Çin aşısıyla ilgili endişe” 07.01.2021

“Brezilya’da Çin aşısıyla ilgili “şeffaflık” tartışması” 15.12.2020

“Brezilya’da Çin aşısının etkili olduğu iddiası” 22.12.2020

“Çinli ilaç şirketi bir milyona yakın kişiyi aşıladı” 20.11.2020

3.2.5. Sputnik Türkiye

Sputnik Türkiye’de yoğun olarak Rusya’ya ve ürettiği Sputnik V aşısına yönelik olumlu haberler yer aldığı görülmektedir. Bu haberlerde sıklıkla Sputnik V aşısının “dünyanın tescil edilen ilk aşısı” olduğu vurgusu yapılmaktadır. Ayrıca yabancı kamuoyu tarafından acele edildiği yönündeki suçlamalara da cevap niteliğinde haberler yayımlanmaktadır. Bu haberlerde Rusya’nın geliştirdiği aşının “yıllardır süren bir emeğin” ürünü olduğu vurgulanmakta, Sputnik V’e yönelik olan güvensizlik yüklemesinin bir “algı operasyonu” olduğu belirtilmektedir.

Aşının etkinliğine dair kanaat önderi olarak ise batının kullanıldığı görülmektedir. Öyle ki İngiliz basını ve araştırmacıları, Fransız basını, Amerikalı yönetmen Oliver Stone, Bloomberg analistleri ve

dünyanın önde gelen bilim dergilerinin Sputnik V aşısı hakkındaki olumlu söylemlerine sıklıkla yer verilmektedir.

“Gamaleya Merkezi Direktör Yardımcısı Denis Logunov: Koronavirüs aşısı 5 ayın emeği değil, onlarca yıla yayılan bir emek” 17.08.2020

“Le Monde diplomatique: Rusya bağımsız olarak salgını baskılayabilecek bir aşı geliştirmeyi başardı” 17.01.2021

“Bloomberg analisti Sputnik V aşısına neden güvenilmesi gerektiğini anlattı” 10.01.2021

“Rusya: Sputnik V, toplu aşılama sırasında yüksek etkinlik gösteriyor” 06.01.2021

“ABD’li yönetmen Oliver Stone Rus Kovid-19 aşısını yaptırdı” 15.12.2020

“İngiliz uzmanlar Sputnik V aşısını değerlendirdi: Sonuçlardan şüphe etmek için sebep göremiyorum” 30.11.2020

“The Lancet, Rusya’nın Kovid-19’a karşı geliştirdiği aşya yönelik klinik araştırmaların sonuçlarını yayınladı” 04.09.2020

Sputnik Türkiye’de Rusya’nın batıya karşı bir açıklama mücadelesi içinde olduğu görülmektedir. Yayınlanan haberlerde “batı” ifadesinin olumsuz bir dil ile kullanıldığı dikkat çekmektedir. Batının, vatandaşlarının ölmesine göz yumduğu ve yalnızca “aşı savaşına” odaklandığı belirtilmektedir. Batının Sputnik V aşısına karşı “karalama kampanyası” yürüttüğü sıklıkla vurgulanmakta, batı hariç tüm dünyanın Sputnik V aşısının dünyanın önde gelen aşılarından biri olduğunu kabul ettiğine dikkat çekilmektedir. Ayrıca haberlerde bazı çevrelerin dünyanın ilk korona virüs aşısını geliştiren bilim insanlarını “ayartmaya” çalıştığı iddiası bulunmaktadır. Ancak buna rağmen Rusya batılı ülkelerde alerjik reaksiyonlara yol açan aşılar sebebi ile alerjisi olan vatandaşlara Sputnik V ihracına hazır oldukları da belirtilmektedir.

Ayrıca Sputnik Türkiye’de yayınlanan *“Sputnik V: Yüzbinlerce kişiyi öldüren koronavirüse karşı tescillenen ilk aşı Batı’ya neden yasa boğdu?”* (17.08.2020) başlıklı haberde batının Rusya’ya yönelik kaygısının korona virüsten dahi fazla olduğu söylenir iken İngiltere, Almanya ve ABD’nin “henüz bulunmayan” aşılarına “bulunmuşçasına” sevinildiğine dikkat çekmektedir. Bu ifade Sputnik Türkiye’nin batı medyasına yönelik çifte standart iddiasında bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca bu girişimlerin bir “itibar suikastı” olduğu ve batı medyasının bunu ilk defa yapmadığı söylenmektedir. Amerikan medyası özelinde “soğuk savaş dili” kullanıldığı, Türk medyasında ise “baticıların” taraflı davrandığı iddia edilmektedir. Ayrıca haberlerde Rusya’nın başarılarına ilişkin “enformasyon engeli” olduğu da vurgulanmaktadır.

“Rusya Büyükelçiliği’nden ABD’ye: Rus aşısıyla değil koronavirüsle mücadele edin” 24.09.2020

“RDIF: Sputnik V, İngiltere’de ortaya çıkan koronavirüs mutasyonuna karşı yüksek etkili” 21.12.2020

“Rusya Dışişleri Sözcüsü Zaharova: Aşı savaşı başladı, Rusya’nın gücü gerçek” 25.12.2020

“Peskov: Rusya’nın geliştirdiği Kovid-19 aşılarına çılgınca saldırılar yapılıyor” 27.12.2020

“Rusya: Sputnik V’ye AB’de acil kullanım izni verilmesiyle ilgili ilk aşama 19 Ocak’ta başlayacak” 13.01.2021

“Batı, vatandaşları ölüyor olmasına rağmen aşı savaşını başlatmayı seçti” 19.01.2021

Sputnik Türkiye’de yayınlanan haberlerde Rusya’nın geleneksel yöntemler ile geliştirdiği inaktif Sputnik V aşısına karşılık yeni teknoloji ile geliştirilen mRNA aşılarına (Pfizer-BioNTech, Moderna) yönelik olumsuz bir dil kullanıldığı görülmektedir. Öyle ki mRNA yöntemi “yeterliliği henüz kanıtlanmamış” bir teknoloji olarak nitelendirilmektedir. Haberlerde sıklıkla bu yeni teknoloji üzerine yeterince çalışma olmadığı vurgulanırken geleneksel yöntemlerle geliştirilen inaktif aşıların güvenli olduğuna dikkat çekilmiştir. Ek olarak Sputnik Türkiye’nin inaktif aşıların güvenilirliğini vurgularken

ABD'nin, ordusunda da bu tür aşılara kullandığını belirttiği görülmektedir. Ayrıca mRNA aşılıların doğurganlık üzerinde etkileri olabileceği iddia edilirken, bu yöntemi kullanan şirketlerin taahhütnamesini herhangi bir aksilik olması durumunda gözde alarak hazırladığı belirtilmektedir.

“Adenovirüs aşılılarının güvenliği dünya çapında kullanılıyor olmaları ile kanıtlanmış durumda”
20.08.2020

“Rus doktordan yeterliliği henüz kanıtlanmamış teknolojilere dayalı Kovid-19 aşılı hakkında uyarı”
02.10.2020

“İngiltere’de geliştirilen koronavirüs aşısının denemelerine ara verilmesi hakkında Rusya’dan açıklama” 09.09.2020

“Rusya’dan 9 aşılı üreticisinin taahhütnamesine yorum: Yan etkiler üstüne uzun vadeli çalışmalar olmadığı dikkate alınmamış” 08.09.2020

Sputnik Türkiye’de ABD’ye ve ürettiği aşılara yönelik yayınlanan haberlere bakıldığında Amerika menşeli Pfizer şirketi ile Almanya menşeli BioNTech şirketinin ortak geliştirdikleri Pfizer-BioNTech aşısına yönelik olumlu haberlerde “BioNTech aşısı” ifadesi kullanılırken, olumsuz haberlerde ise “Pfizer aşısı” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca olumsuz haberlerde tercih edilen başlıkların çarpıcı olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin “ABD’li doktor Pfizer aşısı yaptırdıktan 2 hafta sonra öldü” (08.01.2021) başlıklı haberde doktorun hayatını aşılı sebebiyle kaybedip kaybetmediği henüz bilinmiyor

iken atılan bu başlık nedeni ile okuyucuların zihninde oldukça kötü bir algı oluşturması kaçınılmaz görünmektedir. Ayrıca Pfizer aşısına onay veren İngiltere’nin ardından ABD’li uzmanların kanaat önderi olarak gösterilmesi ile aşının yeterince incelenmediğine dair iddialar olduğuna dikkat çekilmektedir.

“Fauci: Pfizer aşısı yeterince iyi incelenmedi” 03.12.2020

“ABD’de Pfizer aşısı olan hemşire bir hafta sonra Kovid-19’a yakalandı” 30.12.2020

“İsrail gazetesi: Ülkede Pfizer aşısı yaptıran 13 kişi yüz felci oldu” 17.01.2021

“Alman Paul Ehrlich Enstitüsü: Pfizer aşısı olan 10 kişi hayatını kaybetti” 17.01.2021

Bu durum Sputnik Türkiye genel yayın yönetmeni Mahir Boztepe’ye açıklanmış ve sorulmuştur. Boztepe, bunun çeşitli ajanslardan alınan haberler ile oluşan bir durum olduğunu ve bazı durumlarda haberler ile o ajansın ideolojisinin de beraberinde geldiğini belirtmiştir. Ayrıca özellikle bu şekilde bir kelime seçimi olmadığını ve bundan sonra dikkat edileceğini eklemiştir.

Haberlerde Pfizer-BioNTech aşısının denekler üzerinde alerjik reaksiyonlara sebep olduğunun duyulması ardından Sputnik V aşısında böyle bir problem yaşanmadığına dikkat çekildiği ve bir kıyaslama yapıldığı da görülmektedir.

“Gintsburg: Sputnik V aşısı nedeniyle alerjik reaksiyona rastlanmadı” 26.12.2020

Sputnik Türkiye’de Çin’in ürettiği aşılara yönelik yapılan haberlere bakıldığında ise Çin Uluslararası Radyosu’na benzer bir durum görülmektedir. Yapılan haberlerin dili ve içeriği sıklıkla olumludur. Aşının etkili olduğu belirtilirken haberlerde Türk hekimlerin ifadelerine yer verildiği ve bu sayede Türk kamuoyunun zihnindeki olumsuz algının değiştirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

“Prof. Dr. Ece’den Çin aşısı açıklaması” 26.12.2020

“Harvard Üniversitesi’nden Doç. Altındış: Risk altında olsam, tek seçeneğim Sinovac aşısı olsa bu aşılı olurum” 11.01.2021

“Prof. Oğuztürk: Sinovac’ın aşısı ağır hastalıktan yüzde 100 koruyor” 13.01.2021

“Prof. Dr. Ergönül: CoronaVac aşısının açıklanan ciddi bir yan etkisi yok, güvenliğinde bir sorun olmadığı anlamına gelir” 14.01.2021

“Cumhurbaşkanı Erdoğan aşıyla ilgili konuştu: Herhangi bir yan etki yok” 15.01.2021

“Bilim Kurulu üyesi Prof. Gündüz, CoronaVac aşısıyla ilgili konuştu: Tedirginlik ve tereddüde gerek yok” 16.01.2021

TARTIŞMA ve SONUÇ

Propaganda kavramının popülerleşmesi 20. yüzyılda yaşanan gelişmeler ile olsa da tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. Öyle ki tarih öncesi dönemde dahi propaganda sayılabilecek faaliyetler bulunmaktadır. Zaman içinde kullanım alanları ve amacı değişse de aslında temelinde hep “kitleleri etkileme, tutum, düşünce ve davranışları değiştirme” amacı bulunmaktadır

Özellikle tarih boyunca siyasi alanlarda ya da siyasi amaçlarla kullanılmasına alışık olduğumuz propaganda faaliyetlerinin etkisinin artması ise kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile paraleldir. Kitle iletişim araçlarının daha geniş kitlelere ulaşabilme gücü propaganda faaliyeti aktörlerine de çok büyük kitleleri etkileme ve kontrol etme gücünü kazandırmıştır. Öyle ki tarihte özellikle propagandaya en çok ihtiyaç duyulan savaş veya çatışma anlarında kitle iletişim araçlarının etkin ve aktif bir biçimde kullanıldığının birçok örneği bulunmaktadır (Avcı, 2018). Çalışma kapsamında incelenen Covid-19 ve aşı geliştirme çalışmalarının da adeta savaş ortamında yapıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Ancak günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler ve iletişim ortamlarının artık “yeni” bir hale bürünmesi ile propaganda faaliyetleri de 20. yüzyıldaki gibi olmamaktadır. Artık kitle iletişim araçları ve hedef kitlesi arasında dikey, tek yönlü bir iletişimden bahsetmek mümkün gözükmemektedir. İşte bu noktada propaganda kaynağının hedef kitlesinin özelliklerini de göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bu doğrultuda gerçekleşen bir enformasyon akışında hedef kitlenin tutum ve davranışlarını değiştirmek için ise algı yönetimi faaliyetlerine başvurulduğu görülmektedir.

Kitle iletişim araçlarını elinde bulunduran güç sahiplerinin davranış değişikliği hedeflediği kitleye yönelik ellerinde medya gibi büyük etkili bir araç bulunmaktadır. Medyada yer alacak haberlerin nasıl ele alınacağı, hangi yönlerin öne çıkartılıp hangi yönlerin göz ardı edileceği gibi seçimler medyaya sahip olan güç erklerinin elindedir. Bu sebeple algı yönetimi yapmak isteyen bir medya kuruluşunun çalışmada da bahsi geçen çerçeveleme kuramı başlığı altında değerlendirebilecek bazı faaliyetler gerçekleştirmesi oldukça olağandır. Bu faaliyetler ile hedef kitlenin zihninde yeni bir gerçeklik inşa edildiği (Güran & Özarslan, 2013: 300) ve bu sayede algı yönetiminin mümkün olduğu söylenebilir.

2019 yılından itibaren dünyayı etkisi altına alan Covid-19 virüsü sebebiyle dünyada birçok insan hayatını kaybetmiştir. Bu sebeple bilim insanları dünyanın iyiliği ve insanların sağlığı için aşı çalışmalarına başlamıştır. Ancak dünyanın iyiliği için başlayan aşı çalışmalarının ülkeler arası bir yarış haline geldiği görülmektedir. Her ülkenin kendi aşısının tercih edilmesini istediği ve bunun da bir aşı milliyetçiliği haline geldiği görülmektedir. Öyle ki aşıların artık aşı geliştiren ülkelerin imaj ve itibar aracı olarak görüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak bu amaç haberciliğin etik değerlerinden olan tarafsızlığa ters mi düşmektedir?

Bu sorunun cevabının alınması amacıyla gerçekleştirilen çalışmada Amerika'nın Sesi, BBC Türkçe, Çin Uluslararası Radyosu, Deutsche-Welle Türkçe ve Sputnik Türkiye platformları incelenmek amacıyla seçilmiştir. Bu platformlar Türkiye'de yayın yapan fakat finansal desteklerini kendi ülkesinden alan haber platformlarıdır. Bu haber platformlarının sahibi olan ülkeler (İngiltere, Rusya, Çin, ABD ve Almanya) aynı zamanda dünyadaki aşı yarışında öne çıkan ülkelerdir. Bu sebep ile medya platformlarının ülkelere finansal, imaj ve itibar açısından fayda sağlayacağı adımları atması olasılığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu doğrultuda medya platformlarının propaganda ve algı yönetimi unsurlarından yararlanacağı düşünülmektedir. Her ülkenin kendi aşısına yönelik olumlu tarafları vurgulayıp, rakip sayılacak diğer ülkelerin ise ürettiği aşıların olumsuz taraflarını vurgulaması

ve bu sayede kitleler üzerinde algı yönetimi faaliyeti yapması mümkün gözükmektedir. Bu sebeple bahsi geçen platformlar incelenmiş, olumlu/olumsuz ve nötr olmak üzere korona virüs aşılı hakkında yayınlanan haberlerin içerik analizi gerçekleştirilmiştir.

Yapılan içerik analizine göre her ülke kendi aşısına yönelik sıklıkla olumlu haberler yayınlamaktadır. Ancak Çin Uluslararası Radyosu tarafından Çin'in ürettiği aşılarda hakkında yayınlanan hiç olumsuz haber bulunmamaktadır. Bu durum Çin Uluslararası Radyosu'nun tarafsızlığını sorgulamaktadır. Diğer haber platformlarının kendi aşılara yönelik yaptıkları haberlerde olumlu ve olumsuz haber sayısına bakıldığında en dengeli platformun BBC Türkçe olduğu görülmektedir.

İngiltere ve geliştirdikleri Oxford-AstraZeneca aşısına yönelik haberlere bakıldığında Sputnik Türkiye hariç diğer haber platformlarının dengeli haber yaptığından bahsedilebilir. Çin Uluslararası Radyosu'nun Oxford-AstraZeneca'ya dair hiç haber yapmadığı görülmektedir. DW Türkçe ve Amerika'nın Sesi platformları ise aynı sayıda olumlu ve olumsuz haber yayınlamıştır. Ancak Sputnik Türkiye'nin İngiltere konulu haberlerinin çoğunlukla olumsuz olduğu görülmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'ne ve geliştirdikleri Pfizer ve Moderna aşılara yönelik haberlere bakıldığında ise DW Türkçe, Sputnik Türkiye ve BBC Türkçe tarafından yayınlanan haberlerin çoğunlukla olumlu olduğu görülmektedir. Ancak CRI tarafından ABD'nin aşılara yönelik hiç olumlu haber yayınlanmadığı görülmektedir. Bu durum, Çin Uluslararası Radyosu'nun ABD'nin ürettiği aşılara yönelik olumsuz bir algı yönetmeye çalıştığının göstergesidir.

Almanya'ya ve geliştirdikleri BioNTech aşısına yönelik haberlere bakıldığında ise dikkat çeken iki haber platformu vardır. İlk olarak Çin Uluslararası Radyosu tarafından Almanya'ya yönelik hiç olumlu haber yayınlanmamıştır. İkinci olarak ise Amerika'nın Sesi tarafından hiç olumsuz haber yapılmadığı görülmektedir. Amerika ve Almanya ortaklığında geliştirilen Pfizer-BioNTech aşısı göz önüne alındığında Amerika'nın Sesi platformunun tarafsızlığından bahsedilebilir. Sputnik Türkiye ve BBC Türkçe tarafından yayınlanan haberlerde ise çoğunlukla olumlu haberler görülmektedir.

Çin ve geliştirdikleri CoronaVac ve Sinopharm aşılara yönelik yapılan haberlere bakıldığında ise Sputnik Türkiye hariç olumsuz bir tablo görülmektedir. Ancak DW Türkçe ve BBC Türkçe'nin yayınladıkları haberlerde denge görülürken Amerika'nın Sesi platformunda ise olumsuz haberler olumlu haberlerden sayıca oldukça fazladır. Sputnik Türkiye'de ise aksi bir durum söz konusudur. Yayınlanan olumlu haberlerin olumsuz haberlerden daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, batı medyasının Rusya ve Çin'in ürettiği aşılara yönelik aldığı düşünülen olumsuz tavrın bir sonucu olarak ortaya çıkması muhtemel gözükmektedir.

Rusya'ya ve geliştirdikleri Sputnik V aşısına yönelik yapılan haberlere bakıldığında ise diğerlerinden farklı bir durum söz konusudur. Öyle ki hiçbir haber platformunda Sputnik V aşısına yönelik yapılan olumlu haberler üstünlük sağlamamaktadır. Amerika'nın Sesi haber platformunda ise hiç olumlu haber görülmemektedir. BBC Türkçe ise yalnızca bir olumlu haber yayınlamıştır. DW Türkçe'de 5 olumlu, 13 olumsuz haber görülürken Çin Uluslararası Radyosu'nda ise dengeli bir durum vardır. Bu doğrultuda, algı yönetimi özelinde bir doğu ve batı kutuplaşmasının olduğundan söz edilebilir.

Bu tablolar Rusya ve Sputnik Türkiye'nin, Sputnik V aşısına yönelik yapılan algı çalışmalarını iddialarını kanıtlar niteliktedir. Öyle ki bu doğrultuda Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılması ile sona erdiği söylenen soğuk savaşının izlerinin, medyada görüldüğü ve korona virüs aşılarının birer siyasi araç haline geldiğinden bahsedilebilir. Ancak aynı durum Sputnik Türkiye için geçerli değildir. Çünkü iki kutuplu dünya bağlamında değerlendirildiğinde Amerika'ya ve ürettiği aşılara yönelik yapılan haberlerde olumlu haberler sayıca fazladır.

Ek olarak çalışma kapsamında yapılan söylem analizi bulgularına bakılarak her ülkenin çerçeveleme kuramından dilin gücünden de yardım alarak yararlandığı görülmektedir. Özellikle Amerika ve Almanya tarafından yapılan haberlerde Uğur Şahin'in Türk olması kullanılarak Türk halkına direkt olarak etki edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

BBC Türkçe, Amerika'nın Sesi ve DW Türkçe tarafından yapılan haberlerde sıklıkla Sputnik V aşısının güvensiz olduğu algısının yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu algı, aşının Rusya tarafından tescil edilmesinden aylar sonra dahi potansiyel aşı olarak değerlendirilmesinden, aşının bulunmadığı söylemine kadar uzanmaktadır. Sputnik Türkiye tarafından sıklıkla enformasyon engeli sebebi ile eleştirilen "batının" bu ülkeler tarafından kanaat önderi olarak kullanıldığı da göze çarpmaktadır. Batılı bilim insanlarının onaylamadığına vurgu yapılmakta, onay sürecinin şeffaf olmadığı belirtilmektedir. Bu tutumun yalnızca Rusya'ya yönelik olmadığı görülmektedir. Ayrıca batının Çin'e yönelik suçlamaları da dikkat çekmektedir. Koruyuculuğunun kanıtlanmadığı, testlerin ise prosedüre uygun yürütülmediği vurgulanmaktadır.

Bir başka dikkat çekici durum ise batılı haber platformlarının CoronaVac, Sinopharm ve Sputnik V aşılardan ısrarla "Çin aşısı" ve "Rus aşısı" şeklinde bahsetmesidir. Bu durum Sputnik Türkiye tarafından eleştirilmekte, "Rus aşısı" söyleminin bilinçli bir şekilde yapıldığı belirtilmektedir. Diğer aşılara yönelik böyle bir söyleme rastlanmaması da bu iddiayı doğrular niteliktedir. Ancak Sputnik Türkiye tarafından eleştirilen bu durumun aynısının Çin'e yapıldığı da görülmektedir. Öyle ki birçok haberinde "Çin aşısı" söylemi hem başlık hem de içeriklerde yer almaktadır.

Sonuç olarak, çalışma kapsamında incelenen resmi haber platformlarının, korona virüs aşılara yönelik yaptığı haberlerde tarafsızlığını yitirdiği ve belirli çıkarlar amacı ile propaganda ve algı yönetimi faaliyetlerini Türkiye'de gerçekleştirdiği sonucuna varılabilir. Tarafsız olduklarını iddia eden haber platformlarının, dünya sağlığının söz konusu olduğu bir aşı çalışması üzerinden dahi ülkeleri lehine haber yayınladıkları ve algı yönetimi yaptıkları görülmektedir. Bu bağlamda her ülke kendini ve kendi geliştirdiği aşısını yükseltirken batı medyasının Rusya ve Çin'e almış olduğu bariz bir cepheden söz edilebilir. Bu cephenin karşısında Rusya ve Çin'in yayınladıkları haberler ile müttefikmişçesine hareket ettiği de görülmektedir.

Amerika'nın Sesi, BBC Türkçe, DW Türkçe haber platformları tarafından özellikle Rusya'nın ürettiği Sputnik V aşısına yönelik bir olumsuz algı oluşturma çabasından bahsedilebilir. Ancak Sputnik Türkiye'de böyle bir çabanın bulunmadığı görülmektedir. Sputnik Türkiye'nin asıl çabasının Sputnik V aşısına yönelik yapılan algı çalışmalarını kırmak olduğu görülmektedir.

Bu durumda çalışmanın cevap aradığı korona virüs aşısının birer siyasi araç haline mi geldiği sorusuna verilecek cevap *evettir*. Öyle ki günümüz şartlarında dünya siyaset arenasındaki bloklaşma üzerine kurulmuş mevcut durumun medya nezdinde de kendine yer bulduğu ve aşı bağlamında da soğuk savaşın başka bir türünün devam ettiği ve ülkelerin aşı milliyetçiliği yaptığı sonucu çıkartılabilir.

Çalışmanın literatüre katkıda bulunmasını umarak bu bağlamda çalışma yapacak araştırmacılara, medya metinlerinin kitleler üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu ölçümlemeyi amaçlayan araştırmalar ortaya konulması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Avcı, Ö. (2018). "Propaganda Çeşitleri". M. Karaca & C. Çakı (Ed.), İletişim ve Propaganda (s.75-114). Konya: Eğitim Yayınevi.
- BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/kurumsal-50221017> adresinden alındı Erişim Tarihi: 29.04.2021
- Biz Kimiz? Voice of America: <https://www.amerikaninsesi.com/p/3781.html> adresinden alındı Erişim Tarihi: 29.04.2021
- Brown, J. A. (1992). Siyasal Propaganda. Ağaç Yayıncılık.
- Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. (2005).
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. Journal of communication 43(4), 51-58.
- Güran, M. S., & Özarslan, H. (2013). Çerçeveleme Teorisinin Halkla İlişkilerde Kullanımı. Türkiyat Araştırmaları Dergisi (34), 299-314.
- Gürgen, H. (1990). Propaganda. Kurgu, 8(2), 135-157.

- Hakkımızda. (2021). Sputnik Türkiye: <https://tr.sputniknews.com/docs/about/hakkimizda.html> adresinden alındı Erişim Tarihi: 29.04.2021
- Herman, E. S., & Chomsky, N. (2012). Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası. BGST.
- İnceoğlu, M. (2011). Tutum Algı İletişim. Siyasal Yayınevi.
- Kaşıyugun, A., & Çolak, M. (2014). Savaş ve Propaganda: Birinci Dünya Savaşı'nda Alman Propagandası. Journal of History Studies, 157-176.
- Lasswell, H. (1927). The theory of political propaganda. The American Political Science Review, 627-631.
- Laswell, H. D. (1927). Propaganda technique in the world war. Ravenio Books.
- Özçağlayan, M., & Apak, D. (2017). Soğuk Savaş Yıllarında Algı Yönetimi, Haber ve Propaganda İlişkisi. Marmara İletişim Dergisi (28), 107-130.
- Prasad, B. D. (2008). Content analysis. Research methods for social work, 5, 1-20.
- Qualter, T. H. (1980). Propaganda teorisi ve propagandanın gelişimi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 35(01), 135-157.
- Siegel, P. C. (2005). Perception Management: IO's Stepchild?. Low Intensity Conflict & Law Enforcement 13(2). Low Intensity Conflict & Law Enforcement, 117-134.
- Unbiased information for free minds. (tarih yok). Deutsche-Welle: <https://www.dw.com/en/profile/s-30688> adresinden alındı Erişim Tarihi: 29.04.2021
- What We Do? (2017, 02 16). China Plus: <http://chinaplus.cri.cn/> adresinden alındı Erişim Tarihi: 29.04.2021

PROPAGANDA AND PERCEPTION MANAGEMENT ACTIVITIES AGAINST TURKEY IN THE CONTEXT OF COVID-19 VACCINE PRODUCED BY FOREIGN COUNTRIES

EXTENDED ABSTRACT

Due to the Covid-19 virus that emerged in China in 2019, a pandemic was declared by the World Health Organization. Scientists have started work on developing a vaccine for the virus, which caused the death of millions of people. Vaccine studies were eagerly awaited by the whole world, and finally, vaccine studies in which a few countries came to the fore were positive. Every country has signed various agreements in order to vaccinate their citizens and has started vaccination activities as soon as possible. At this point, it is seen that a "vaccine nationalism" has started in which each country markets and promotes its vaccine in order to prefer its own vaccine. In this direction, can it be said that the vaccine, which has started to work for world health, has become a political tool? This is the first question sought to be answered in this study.

The countries that stand out in this race and are also examined within the scope of the study are Germany, the United States of America, China, England and Russia. These vaccines are; Pfizer-BioNTech produced jointly by Germany and USA, Moderna produced by USA, CoronaVac and Sinopharm produced by China, Oxford-AstraZeneca produced by England and Sputnik V vaccine produced by Russia can be listed as. It is known that the listed countries have news platforms (Voice of America, BBC Turkish, China International Radio, Deutsche-Welle Turkish and Sputnik Turkey) broadcasting in Turkey and financed by their own countries. In this context, the second question sought to be answered in the study is the following. Are the mentioned news platforms completely honest with the people they broadcast, or are these platforms used as a propaganda tool for vaccine nationalism?

In order to answer these questions, news containing the keywords "covid-19 vaccine" "vaccine" "corona virus vaccine" published by the news platforms mentioned between 01.08.2020 and 20.01.2021 were scanned with an in-site search. In this context, 854 news articles were found and analyzed. Content analysis and critical discourse analysis were used as methods in the study.

The news within the scope of the study were classified according to vaccines and divided into three categories as positive, negative and neutral. Afterwards, critical discourse analysis was carried out on the analyzed news and answers were sought to the questions asked at the beginning of the study.

According to the content analysis, each country frequently publishes positive news about its own vaccine. However, there is no negative news about the vaccines produced by China by China International Radio. This situation calls into question the impartiality of China Radio International. Considering the number of positive and negative news in the news of other news platforms about their own vaccines, it is seen that the most balanced platform is BBC Turkish.

When we look at the news about England and the Oxford-AstraZeneca vaccine they developed, it can be mentioned that other news platforms except Sputnik Turkey make balanced news. It is seen that the Chinese International Radio does not report any news about Oxford-AstraZeneca. DW Turkish and Voice of America platforms published the same number of positive and negative news. However, it is seen that Sputnik Turkey's news about England is mostly negative.

When we look at the news about the United States and the Pfizer and Moderna vaccines they have developed, it is seen that the news published by DW Turkish, Sputnik Turkey and BBC Turkish are mostly positive. However, it is seen that no positive news has been published by the CRI regarding the vaccines of the USA.

When we look at the news about Germany and the BioNTech vaccine they have developed, there are two news platforms that attract attention. First of all, no positive news about Germany was broadcast by China International Radio. Secondly, it is seen that there is no negative news by Voice of America. Considering the Pfizer-BioNTech vaccine developed in partnership with the USA and Germany, the bias of the Voice of America platform can be mentioned. In the news broadcast by Sputnik Turkey and BBC Turkish, mostly positive news is seen.

When we look at the news about China and the CoronaVac and Sinopharm vaccines they have developed, a negative picture is seen except for Sputnik Turkey. However, while the balance is seen in the news broadcast by DW Turkish and BBC Turkish, negative news outnumbers positive news in Voice of America platform. In

Sputnik Turkey, the opposite is the case. It is seen that the positive news published is more than the negative news.

When we look at the news about Russia and the Sputnik V vaccine they have developed, there is a different situation from the others. So much so that the positive news about the Sputnik V vaccine on any news platform does not prevail. On the Voice of America news platform, there is no positive news. BBC Turkish, on the other hand, published only one positive news. While 5 positive and 13 negative news are seen in DW Turkish, there is a balanced situation in China International Radio.

According to the findings obtained from the content analysis, when the news about the vaccines produced - excluding the news platforms of their own countries- are examined, the Moderna vaccine is 82% positive 18% negative, the Pfizer-BioNTech vaccine 61% positive 39% negative, the Oxford-AstraZeneca vaccine 41% positive 59% negative, CoronaVac vaccine has 60% positive 40% negative news, Sinopharm vaccine 56% positive, 44% negative and Sputnik V vaccine 16% positive 84% negative news. In this table, the negativity of the news about the Sputnik V vaccine produced by Russia draws attention. Likewise, there is a lot of negative news about the Oxford-AstraZeneca vaccine produced by England. However, it can be said that there is a more balanced ratio compared to Russia's vaccine.

This situation proves the claims of perception studies conducted by Russia and Sputnik Turkey for the Sputnik V vaccine. In this respect, it can be said that the traces of the cold war, which is said to have ended with the dissolution of the Soviet Union in 1991, are seen in the media and that the coronavirus vaccines have become political tools. However, the same situation does not apply to Sputnik Turkey. Because, when evaluated in the context of the bipolar world, there are many positive news in the news about America and the vaccines it produces.

According to the findings obtained from the critical discourse analysis, it is seen that each country benefits from the framing theory with the help of the power of language. Especially in the news made by America and Germany, it is seen that the Turkish people are tried to be directly influenced by using Uğur Şahin's Turkishness.

In the news made by BBC Turkish, Voice of America and DW Turkish, it is seen that the perception that the Sputnik V vaccine is unsafe is often tried to be created. This perception ranges from the fact that the vaccine is considered as a potential vaccine even months after its registration by Russia, to the discourse that there is no vaccine. It is also striking that the "west", which is often criticized by Sputnik Turkey due to the information barrier, is used as an opinion leader by these countries. It is emphasized that Western scientists do not approve, and it is stated that the approval process is not transparent. It is seen that this attitude is not only directed towards Russia. In addition, the accusations of the West against China draw attention. It is emphasized that its protection is not proven and the tests are not carried out in accordance with the procedure.

Another remarkable situation is that western news platforms persistently refer to CoronaVac, Sinopharm and Sputnik V vaccines as "Chinese vaccine" and "Russian vaccine". This situation is criticized by Sputnik Turkey, and it is stated that the "Russian vaccine" discourse is made deliberately. The absence of such a statement regarding other vaccines also confirms this claim. However, it is seen that the same situation, which is criticized by Sputnik Turkey, is done to China. So much so that the "Chinese vaccine" discourse in many of his news takes place both in the title and in the contents.

As a result, it is seen that news platforms claiming to be impartial publish news with the framing method in favor of their countries, even over a vaccine study where the world's health is in question. In this context, it can be mentioned that while every country raises itself and its own vaccine, it is an obvious front that the western media has taken against Russia and China. Against this front, it is seen that Russia and China act as if they are allies with the news they publish.

It can be mentioned that the Voice of America, BBC Turkish, DW Turkish news platforms are trying to create a negative perception especially towards the Sputnik V vaccine produced by Russia. However, it is seen that there is no such effort in Sputnik Turkey. It is seen that the main effort of Sputnik Turkey is to break the perception studies on the Sputnik V vaccine.

In this case, the answer to the question of whether the coronavirus vaccine, which the study seeks to answer, has become a political tool, is yes. So much so that in today's conditions, it can be concluded that the current situation built on the blockade in the world political arena has also found its place in the media and another type of cold war continues in the context of vaccines.